

Poř. č. 2/2011

Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k otázce stanovení právní moci u pokračujícího trestného činu a u hromadného trestného činu

Oddělitelnou částí usnesení ve smyslu § 140 odst. 3 trestního řádu je zpravidla výrok o skutku vykazujícím znaky trestného činu. Jestliže státní zástupce vymezí ve výroku usnesení o zastavení trestního stíhání skutek vykazující znaky trestného činu pokračujícího nebo hromadného, a tedy sestávajícího z více útoků, pak právní moci nabývá výrok o celém skutku, včetně všech zde obsažených útoků.

Odbor trestního řízení Nejvyššího státního zastupitelství dal podnět k vydání stanoviska ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů při výkonu působnosti státního zastupitelství podle § 12 odst. 2 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o státním zastupitelství“), a to k otázce právní moci u pokračujícího trestného činu a hromadného trestného činu, o nichž státní zástupce rozhodl v usnesení o zastavení trestního stíhání. Podstata sporného problému spočívala v tom, zda je v usnesení o zastavení trestního stíhání přípustné samostatně stanovit právní moc u každého dílčího útoku pokračujícího trestného činu, resp. u každého útoku hromadného trestného činu, či nikoliv.

K předmětné otázce a možnostem jejího řešení se podává následující:

Usnesení o zastavení trestního stíhání se svým významem a účinky blíží nebo prakticky rovná rozsudku. Zastavení trestního stíhání proti určité osobě je konečným vyřízením věci, po jehož právní moci v zásadě nelze v trestním stíhání pokračovat. Takové rozhodnutí, i pokud jej činí státní zástupce v přípravném řízení, vyžaduje jisté obsahové náležitosti. Předně jde o obecné náležitosti zakotvené v ustanovení § 134 odst. 1 tr. ř., jež jsou kladeny na každé usnesení, samozřejmě s přihlédnutím k tam zmíněným výjimkám. Specifikace výroku usnesení o zastavení trestního stíhání – kdy v základní rovině se má na zřeteli uvedení zákonných ustanovení, jichž bylo použito – musí odrážet především skutečnost, že se jím kvalifikovaně ukončuje dosud vedené trestní stíhání konkrétního obviněného za určitý skutek. Ve výroku usnesení o zastavení trestního stíhání proto musí být mj. popsán skutek, jehož se zastavení týká.

Aby usnesení o zastavení trestního stíhání vyvolalo předpokládané právní účinky, projevující se v nezměnitelnosti a závaznosti rozhodnutí, přiznává se mu právní moc. Ta zabezpečuje stabilitu rozhodnutí a jistotu v právních vztazích, o nichž se jedná. Právní moc předmětného usnesení je podle § 140 odst. 1, 2 tr. ř. podmínkou jeho vykonatelnosti. Závěry právní teorie i aplikační praxe – přes absenci výslovné úpravy v trestním řádu – stvrzují, že v trestních věcech nabývá právní moci výhradně výrok rozhodnutí (tzv. enunciát), nikoli jeho odůvodnění. Výroková část obsahuje vlastní jádro rozhodnutí. Tím dochází k určení objektivního rozsahu právní moci individuálního právního aktu. Zde půjde o výrok, jenž obsahuje autoritativní závěr státního zástupce v otázce ukončení trestního stíhání obviněného, jehož součástí je právě také vymezení skutku jakožto určité události ve vnějším světě záležející v jednání člověka, který může mít znaky jednoho trestného činu i více trestných činů, anebo nemusí vykazovat znaky žádného trestného činu.

V obecné rovině lze také tvrdit, že pokud jedno usnesení obsahuje více oddělitelných výroků, přičemž v každém z nich bylo rozhodnuto o samostatném skutku vykazujícím znaky trestného činu, pro něž se vede trestní stíhání, pak každý takový výrok nabývá právní moci individuálně, a to v závislosti na splnění podmínek § 140 odst. 1 tr. ř. (k tomu viz rozhodnutí č. 6/2006 Sb. rozh. trest.).

Situace u pokračujícího trestného činu [pokračováním v trestném činu podle § 116 tr. zákoníku se rozumí takové jednání, jehož jednotlivé dílčí útoky vedené jednotným záměrem naplňují, byť i v souhrnu, skutkovou podstatu stejného trestného činu, jsou spojeny stejným nebo podobným způsobem provedení a blízkou souvislostí časovou a souvislostí v předmětu útoku] je svébytná do té míry, že není-li stanoveno jinak, je každý dílčí útok pokračujícího trestného činu z hlediska procesního práva samostatným skutkem (§ 12 odst. 2 tr. ř.), zatímco v hmotněprávním pohledu tomu tak není. Uvedené pojetí skutku stran pokračování v trestném činu se odráží v požadavku jednoty skutku a zachování totožnosti skutku v řízení.

Z procesní samostatnosti všech dílčích útoků pokračujícího trestného činu vyplývá, že pro každý dílčí útok musí být zahájeno trestní stíhání. S každým dílčím útokem pokračujícího trestného činu se zachází jako se samostatným skutkem i v dalším průběhu řízení. Státní zástupce musí svým rozhodnutím pokrýt všechny dílčí útoky jednoho a téhož pokračujícího trestného činu, jakmile vyšly najevo a je k nim zahájeno trestní stíhání. O skutku, v němž je spatřován pokračující trestný čin, však nakonec nemusí být rozhodnuto pouze jedním výrokem v jednom rozhodnutí. Jedním rozhodnutím je možné o původně několika dílčích útocích pokračujícího trestného činu rozhodnout i několika samostatnými výroky. Takové oddělitelné výroky mohou izolovaně nabývat právní moci, načež je možná částečná právní moc rozhodnutí, totiž že některý výrok nabude právní moci, kdežto o jiném se bude pořád jednat.

Na druhou stranu všechny ty dílčí útoky jednoho a téhož pokračujícího trestného činu, tvořící podle hmotného práva stále jeden skutek, pokud nebyly meritorně vyřízeny jinak, ani nebyly předmětem oddělitelného výroku, má státní zástupce pojmout v celek, o němž rozhodne jedním výrokem, a ten potom vstupuje v právní moc. Což nebrání v přístupu, jenž lze považovat za správný, kdy jednotlivé dílčí útoky pokračujícího trestného činu se rozvádí do samostatných odstavců označených číslicemi nebo písmeny. Jen souhrn veškerých takto podchycených dílčích útoků dostatečně a výstižně charakterizuje skutek, jenž je obviněnému kladen za vinu a ve vztahu k němuž je uplatňována trestní odpovědnost. Ne každý jeden dílčí útok je tady kvalifikován jako pokračující trestný čin, teprve v jejich jednotě se hledá takové

posouzení. Na základě objektivních a subjektivních znaků pokračování se z více dílčích útoků téhož pachatele vytváří jeden skutek v hmotněprávním smyslu (jinak řečeno též „skutek de iure“) a tím jediný trestný čin. Přitom trestní odpovědnost pachatele se pojí právě se skutkem v hmotněprávním smyslu, na něj se aplikuje trestní norma hmotněprávní povahy směřující k právním následkům trestného činu. O všech dílčích útocích jednoho pokračujícího trestného činu musí být dříve či později vyneseno jediné odsuzující rozhodnutí. Ostatně souvislost veškerých relevantních útoků pokračujícího trestného činu téhož pachatele si dle § 20 odst. 1 tr. ř. žádá konání společného řízení.

Naznačené „osamocení“ dílčího útoku pokračujícího trestného činu, které přinesla novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. (s účinností od 1. 1. 2002), má omezený procesněprávní význam – je ho zapotřebí vidět v dosahu ustanovení § 11 odst. 2 tr. ř., podle něhož, pokud se týká některý z důvodů nepřijatelnosti trestního stíhání jen některého z dílčích útoků pokračujícího trestného činu, nebrání to, aby se ohledně zbylé části takového činu konalo trestní stíhání. Pro tyto účely byla také vymezena legální definice pokračování v trestném činu podle § 12 odst. 12 tr. ř. Z hlediska hmotněprávního pojetí však nedošlo ke změně v chápání pokračování v trestném činu, čemuž odpovídá konstantní formulace pokračování v trestném činu (§ 89 odst. 3 tr. zák. 1961, nyní § 116 tr. zákoníku) a ukládání společného trestu za pokračování v trestném činu (§ 37a tr. zák. 1961, nyní § 45 odst. 1 tr. zákoníku), kdy je zrušován dřívější odsuzující rozsudek i ve výroku o vině, jímž byl pachatel pravomocně odsouzen za ostatní útoky pokračujícího trestného činu, přičemž při vázanosti skutkovými zjištěními ve zrušeném rozsudku rozhoduje soud o vině pokračujícím trestným činem a v tomto ohledu zohledňuje též nově přistoupení dílčí útok. Dílčí útoky pokračujícího trestného činu představují součásti jednoho skutku de iure. To znamená, že dílčí útoky pokračujícího trestného činu, zahrnuté v jednom výroku rozhodnutí, nejsou způsobilé samostatně nabývat právní moci. S tím není v rozporu, že „osud“ dílčích útoků jednoho a téhož pokračujícího trestného činu nemusí být identický, jakmile vyvstane důvodná potřeba jejich rozdílného procesního způsobu vyřízení [např. provést další složité dokazování o některém dílčím útoku]. Nakonec mohou být odloučené dílčí útoky jednoho a téhož pokračujícího trestného činu ještě posuzovány vcelku, jak již výše zmíněno, při ukládání společného trestu za pokračování v trestném činu.

Dílčí útok pokračujícího trestného činu a jeho popis nepředstavuje sám o sobě skutek v hmotněprávním smyslu označovaný ve výroku rozhodnutí. Tudíž není možné uvažovat ani o tom, že by se jeden dílčí útok stal pravomocným, zatímco druhý až později, např. z důvodu podaného opravného prostředku některé oprávněné osoby, pokud oba tyto dílčí útoky jednoho a téhož pokračujícího trestného činu byly vyřízeny shodným způsobem, skutečně jedním výrokem v témže usnesení o zastavení trestního stíhání.

V případě, že proti usnesení, v jehož výroku bylo zahrnuto více dílčích útoků pokračujícího trestného činu, podá oprávněná osoba stížnost pouze ve vztahu k jednomu dílčímu útoku (několika dílčím útokům), přezkoumá nadřízený orgán správnost celého takového výroku, proti němuž mohla být stížnost podána, jednak též správnost postupu řízením, které napadenému usnesení předcházelo [pokud stížnost nezamítne a limine z důvodů uvedených v § 148 odst. 1 písm. a) nebo písm. b) tr. ř.]. Případné omezení revizního principu ve smyslu § 147 odst. 2 tr. ř. se tu neuplatní potud, pokud v řízení o stížnosti má být zkoumána zákonnost a důvodnost výroku. V opravném řízení je napadán výrok rozhodnutí, nikoli dílčí útok jako takový, neboť ten až v souhrnu s dalšími dílčími útoky tvoří součást jednoho skutku de iure obsaženém ve výroku, z něhož nemůže být vytržen [jestliže zakládá samostatný (oddělitelný) výrok, potom uvedený závěr neplatí – totiž nejde o dílčí útok pokračujícího

trestného činu v hmotněprávním smyslu, nýbrž o samostatný skutek]. Avšak v řízení po zrušení napadeného usnesení již může být o původně několika dílčích útocích jednoho pokračujícího trestného činu rozhodnuto rozdílným způsobem, tedy samostatnými výroky, v nichž určité útoky budou nově vystupovat jako samostatné skutky.

Co se týče hromadného trestného činu [jehož definici podává výlučně nauka: rozumí se jím trestný čin, u něhož mnohost útoků vedených jednotným záměrem je znakem skutkové podstaty], tak je z hlediska hmotného i procesního nadále považován za jeden skutek. Jakkoli je podmínkou hromadného trestného činu existence více útoků, které v souhrnu zakládají odpovědnost za trestný čin, tak trestní stíhání není zahajováno a vedeno ke každému z nich zvlášť. Ve vymezení skutku, v němž je spatřován hromadný trestný čin, se mohou jednotlivé útoky včleňovat či naopak vypouštět, a to podle toho, jak vyjdou najevo a jak se je podaří prokázat, přičemž skutek v hmotněprávním smyslu [i v procesním smyslu – na rozdíl od pokračování v trestném činu, což je ale u nyní posuzované otázky bez relevance] zde zůstává ve své podstatě neměnný. Výrok u hromadného trestného činu se váže k celému skutku, nikoli jen k jeho části. Z tohoto důvodu nelze stanovovat právní moc u každého jednoho útoku hromadného trestného činu, vyjadřovaného v popisu skutku, jehož pouhou faktickou část představuje.

Toto stanovisko bylo vydáno podle § 12 odst. 2 zákona o státním zastupitelství.

Nejvyšší státní zástupce:

JUDr. Pavel Zeman

podle § 8 odst. 2 zákona o státním zastupitelství
v zastoupení nejvyššího státního zástupce
náměstek **JUDr. Stanislav Mečl v.r.**